

Wetgevende Verkiezingen van 17 Februari 1946

Met den wind in de zeilen

DRUCKERIJ B. DE VRIJ LECHE, GENT

BRONNEN **Het archief van de Belgische Socialistische Partij (BSP)**

Martijn Vandenbroucke, Amsab-IG

Korte geschiedenis van de naoorlogse BSP

Na de ontbinding van de Belgische Werkliedenpartij (BWP) door Hendrik de Man in 1940 bleven heel wat socialisten politieke actie voeren in de clandestiniteit. Aanvankelijk kwam het initiatief vanuit een aantal socialistische vakbondskernen met een sterk syndicalistisch en antikapitalistisch profiel. De eerste socialistische verzetskeren zetten zich dan ook sterk af tegen het reformisme van de oude BWP.¹ Pas naar het einde van WO II toe zullen de gematigden, aangevoerd door Achille Van Acker, erin slaan hun overwicht in de partij te herstellen. Zij streefden ernaar de socialistische beweging opnieuw op te bouwen en keerden zich af van de revolutionaire plannen van de meer radicale stroming. Op 27 maart 1942² werd met de samenstelling van een Uitvoerend Comité van de clandestiene Belgische Socialistische Partij (BSP) de eerste fase van de heropstanding afgesloten en begonnen commissies de naoorlogse periode voor te bereiden. Belangrijk was de afschaffing van het collectief lidmaatschap. Bij de BWP volstond het namelijk om aangesloten te zijn bij vakbond, mutualiteit of coöperatie om ook partijlid te zijn. De afschaffing van dit collectief lidmaatschap had twee redenen: enerzijds omdat dit toch wel wat uit de tijd was, anderzijds omdat de vakbond heel

Affiche van de BSP voor de wetgevende verkiezingen van 1946 met 'roerganger' Achille Van Acker

wat communistische leden had en de vrees bestond dat de partij op die manier zou geïnfiltreerd worden.³

Terug in de legaliteit kon de BSP moeilijk voorbijgaan aan de radicalisering die zich aan de basis voltrokken had en die op syndicaal vlak tot uiting was gekomen in het streven naar een eenheidsvakbond. Toch bleef het reformisme hoogtij vieren. Het wantrouwen dat tijdens de bezettingsjaren tussen socialist en communisten was ontstaan (als gevolg van de afkeer van de eersten van de revolutionaire plannen van de laatsten), bleef bestaan en zou nog versterkt worden tijdens de beginjaren van de Koude Oorlog. Het Congres van de Overwinning van 1945 bevestigde de verklaring van Quaregnon, maar keurde verder een radicaal programma goed rond de uitbouw van de sociale zekerheid en de openstelling van het krediet- en verzekeringswezen voor bredere lagen van de bevolking, de steenkoolnijverheid, de elektriciteitsvoorziening, de chemische industrie en de staalnijverheid.⁴ In de eerste jaren na WO II hebben de socialisten een belangrijke bijdrage geleverd aan de heropbouw van het land. Vanaf de eerste naoorlogse regering tot en met 27 juni 1949 hebben zij onafgebroken deelgenomen aan het bewind. Al deze regeringen werden trouwens, op de eerste na, geleid door een socialist. Vooral Achille Van Acker heeft zijn stempel gedrukt op de ontwikkeling van het land, onder andere via de Kolenslag en via zijn invloed op de realisatie van de sociale zekerheid. Bij de verkiezingen van 1949 verloor de BSP echter heel wat van haar pluimen en zag de Christelijke Volkspartij (CVP) de kans schoon om haar overwicht opnieuw te laten gelden. De rechterzijde ijverde voor de terugkeer van Leopold III, wat leidde tot de Koningskwestie waarin

een aantal socialistische leiders, zoals Van Acker, een belangrijke bemiddelende rol achter de schermen vervulden. In 1954 werden de rollen opnieuw omgekeerd en belandde de CVP in de oppositie. Meteen werd de oude frustratie over de kerkelijke overheersing van het onderwijs aangepakt. Hoewel de BSP met de nieuwe rijksscholen nieuwe machtscentra creëerde, leidde dit ook tot een grote ideologische patstelling en een vervreemding van de christelijke arbeiders. Terwijl de socialistische vakbonden als gevolg van de liberale aanwezigheid in de regeringen dienden in te binden, werd het land geconfronteerd met een economische achteruitgang. Het gevolg was een zware verkiezingsnederlaag in 1958. Na de ondertekening van het Schoolpact (1958) kwamen de economische en sociale problemen opnieuw op de voorgrond. Eind 1960 legde de regering-Eyskens daarop haar Eenheidswet voor, waarop de socialistische oppositie – vooral in Wallonië – erg scherp reageerde. Door de toenemende regionalisering binnen het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) was er echter geen duidelijke strategie, waardoor de acties al snel verzandden in chaos. Het verzet tegen de Eenheidswet bracht in elk geval duidelijk de tegenstellingen tussen links en rechts en tussen Vlamingen en Walen aan het licht. Ondanks de feitelijke nederlaag tegen de Eenheidswet kwamen de socialistische versterkt uit de verkiezingen van maart 1961. Vanaf de jaren 60 kwam de taalproblematiek echter steeds meer op de voorgrond en toen de hervormingspolitiek van de regering-Lefèvre-Spaak in 1965 zwaar werd afgestraft (ten voordele van de taalpartijen), met een historisch verlies van 8,5 % voor de BSP, verzeilde de partij in een existentiële crisis. Er brak een nieuwe periode aan met

zwakke, instabiele regeringen en wisselende coalities. Hoewel de socialisten als laatste van de drie traditionele partijen tot de scheiding van hun Nederlandstalige en Franstalige vleugel overgingen, waren ze de eersten om met concurrerende lijsten op basis van taalverschillen op de proppen te komen. Al op 21 december 1967 werd een *Manifest van Vlaamse Socialisten* gepubliceerd en in 1967 werd een Vlaams Socialistisch Congres georganiseerd te Klemskerke waarop het 'Brusselse probleem' werd besproken (de Waalse socialisten congresseerden afzonderlijk te Verviers). Er werden overigens wel eerder afzonderlijke samenkomsten van de Vlaamse en Waalse federale secretarissen gehouden, een teken van de toenemende meningsverschillen tussen Nederlands- en Franstaligen. Het kwam tot een eerste echte aanvaring in de aanloop van de wetgevende verkiezingen van 1968, toen de Brusselse Nederlandstalige volksvertegenwoordigers Frans Gelders en Hendrik Fayat door een Franstalige meerderheid naar quasi onverkiesbare plaatsen op de lijsten werden verwezen. De twee reageerden hierop door het indienen van een eigen (niet door de partijleiding goedgekeurde) scheurlijst onder de naam Rode Leeuwen. De BSP ging deze verkiezingen overigens in met een programma rond de driedelige gewestvorming en regionalisering van de economische bevoegdheden (de zgn. akkoorden van Klemskerke-Verviers). De culturele gewestvorming was vrij snel een feit, maar de economische decentralisatie bleef als gevolg van zware meningsverschillen tussen Vlamingen en Walen achterwege. Begin jaren 70 kreeg de economie opnieuw een aantal klappen, een crisis die verergerd werd door de schandaalsfeer rond de rege-

ring-Leburton. Bovendien was de voeling met de basis verloren gegaan, onder meer door de toenemende druk van de middenstandsvleugel van de CVP op de socialistische ministers, die niet zelden opdraaiden voor de minst populaire beslissingen.⁵ Er werd dan ook besloten tot een ideologische herbronning. Resultaat was het Ideologisch Congres, een meerjarig congres met meerdere samenkomsten tussen 1972 en 1974, dat leidde tot een radicalisering op doctrinair gebied. Een aantal fundamentele keuzes van de linkerkant, zoals vrijmaking van de productiemiddelen, vervoer, energie en banken voor de armste bevolkingsgroepen, planning en zelfbeheer door arbeiderscontrole in de bedrijven, werden net als de collectieve beginselen van de verklaring van Quaregnon in het einddocument *Socialisme nu* opgenomen. Maar evenmin als zijn illustere voorganger gaf het nieuwe document aan hoe de doelstellingen moesten worden verwezenlijkt.⁶ Op het congres van oktober 1975 te Marcinelle werd besloten een zogenaamde informatiecampagne op te starten tegen het sociaaleconomische beleid van de regering-Tindemans. Deze 'campagne vijf voor twaalf' was meteen de laatste grote actie van de unitaire BSP. In de jaren 70 kon ook de BSP niet meer weerstaan aan de tendens tot federalisering van de partijstructuren. Na het aftreden van Leo Collard als partijvoorzitter in 1971 werd eerst het dubbelvoorzitterschap (een Vlaming en een Franstalige) ingevoerd. De mislukking van het Egmontpact in 1977 was in feite het eindpunt van het groeiende wantrouwen tussen Vlamingen en Walen binnen de partij. Onder impuls van covoorzitter André Cools was al een tijdje een Franstalig front tot stand gekomen en de nieuwe Vlaamse covoorzitter, Karel Van

Miert, was minder dan zijn voorganger geneigd de Waalse kameraden te sparen. Er kan ook verondersteld worden dat de Vlaamse socialisten toen reeds het post-Egmonttijdperk wilden voorbereiden. In een autonoom Vlaanderen zouden de socialisten op zichzelf zijn aangewezen en moesten zij dan ook, zo vlug mogelijk, aan een eigen profilering werken.⁷ Hoe dan ook, in oktober 1978 kon de onenigheid binnen het partijbureau niet langer worden weggemoffeld. Oorzaken waren in de eerste plaats de toenadering tussen Cools en het Front des Francophones (FFF) en de uiteenlopende beoordeling van het Egmontpact. In plaats van een nationaal congres op 28 oktober 1978, kwamen er twee afzonderlijke congressen bijeen. De scheiding was een feit, al werden nieuwe statuten en een nieuwe naam voor de Nederlandstalige vleugel (Socialistische Partij) pas op een administratief congres in 1980 aangenomen.

Partijorganisatie

Het laagste echelon qua besluitvorming binnen de BSP is de partijafdeling. Gewoonlijk was er slechts één partijafdeling per gemeente, maar het is best mogelijk dat in grotere steden gewerkt werd met onder- of wijkafdelingen (ook wel onder de vorm van wijkclubs). De partijafdelingen die vielen binnen de grenzen van een kiesarrondissement, vormden één arrondissementsfederatie of kortweg federatie (met het uitbreiden van de kiesomschrijvingen werden later ook de federaties hervormd). Iedere federatie had haar eigen statuten, die weliswaar in het kader van de nationale statuten moesten vallen. Het congres was de hoogste instantie binnen de partij. De afgevaardigden

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER: MARCHAL MAURICE, AARTSHERTOGLAAN, 89, BOSCHVOORDE

VRIJ VAN ZEGEL

werden aangewezen door de federaties, al mochten ook steeds een aantal leden met raadgevende stem het congres bijwonen. Het werd – in normale omstandigheden – bijeengeroepen door het partijbureau en bepaalde de politieke lijn van de partij en kwam minimaal eenmaal per jaar samen ter bespreking van de politieke toestand. Het congres verkoos tweemaal, op een zogeheten administratief congres, de partijvoorzitter en het partijbureau. Tussen twee congressen in was de algemene raad het hoogste orgaan. Hij omvatte een aantal stemgerechtigde leden (onder andere de afgevaardigde van de federatie) en een aantal leden met raadgevende stem (onder wie de afgevaardigde van de jongerenbeweging). De algemene raad vergaderde van tijd tot tijd rond actuele problemen met de bedoeling een partijstandpunt te formuleren. Bovendien benoemde hij, op voorstel van het bureau, de secretaris en de adjunct-secretaris en duidde de kandidaten voor coöptatie in de senaat aan. De politieke lijn werd bepaald door het wekelijks vergaderende partijbureau dat, naast de voorzitter, de secretaris en de adjunct-secretaris, bestaat uit een aantal leden verkozen door het congres, op voordracht van de federaties. Ten slotte zijn ook de andere takken van de Gemeenschappelijke Actie en de nevenorganisaties vertegenwoordigd (met raadgevende stem).

Het archief

Het zogenaamde Archief 075 van Amsab-ISG heeft een lange en bewogen geschiedenis

Affiche van de BSP voor de wetgevende verkiezingen van 1950 met een uitgesproken neen! tegen de houding van koning Leopold III tijdens WO II

achter de rug. Sinds enkele jaren beseften de Amsab-archivarissen dat de wijze waarop dit – erg vaak geraadpleegde – archief ontsloten was, niet meer voldeed aan de geldende standaarden. Het archief werd daarom herwerkt en de raadpleging ervan voor de diverse vormen van historisch onderzoek werd vereenvoudigd. Het Archief 075, dat in het dagelijks gebruik de – foutieve – naam ‘BSP-archief’ meekreeg, is een mooi voorbeeld van een conglomeraatarchief, een archief dat in feite een samenstelling is van verschillende archieven. De werking van partijen en verenigingen resulteert vrij vaak in dergelijke conglomeraten.⁸ Ze ontstaan wanneer personen diverse functies cumuleren of organisaties van dezelfde infrastructuur gebruikmaken: archieven worden samen opgeslagen en raken met elkaar vermengd. In sommige gevallen is het zelfs zo goed als onmogelijk om de verschillende archiefvormers te onderscheiden en afzonderlijk te ontsluiten. Bij dit archief was dit gelukkig niet het geval, zodat vrij gemakkelijk de verschillende archiefvormers konden onderscheiden worden. Het eigenlijke BSP-archief kon dan ook zonder problemen afgezonderd worden van het archief van bijvoorbeeld het Centrum voor Sociale Actie (CSA), de Centrale voor Arbeidersopvoeding (CAO), sm Het Beste Boek en het Socialistisch Instituut voor Radio en Televisie (SIRT), waarvan een aantal reeds eerder ter beschikking van het publiek werden gesteld. Een bijkomend probleem was evenwel het feit dat het ‘oude archief 075’ bij zijn overdracht in 1986 werd opgedeeld tussen het toenmalige Archief en Museum voor de Socialistische Arbeidersbeweging (AMSAB) en het Instituut Emile Vandervelde (IEV). Deze opdeling gebeurde evenwel niet op

basis van inhoudelijke criteria, maar uitsluitend op basis van taal. Stukken die in het Frans waren opgesteld kwamen in het IEV terecht, stukken die in het Nederlands waren opgesteld belandden in Amsab-ISG. Het spreekt vanzelf dat deze arbitraire opdeling niet consequent kon doorgevoerd worden, zodat hier en daar enkele dossiers over het hoofd werden gezien: zo kwam een deel van het kabinetsarchief van vicepremier Cools toch in Amsab-ISG terecht. Alsof deze – onherstelbare – verminking van het archief nog niet voldoende was, gebeurde de overdracht erg onzorgvuldig. Dozen werden niet genummerd, waardoor elke samenhang verloren ging en reeksen uit elkaar werden gehaald. Bovendien werd er niet consequent beschreven (van standaarden was toen amper sprake), zodat gelijkaardige stukken niet op dezelfde wijze werden omschreven. Dit kon meestal wel rechtgezet worden, al zijn een aantal tekortkomingen wellicht niet verholpen. Vermits het archief grote hiaten vertoonde, werden deze – waar mogelijk – aangevuld met stukken uit andere schenkingen. Bij de herwerking werd hier zoveel mogelijk rekening mee gehouden en kon het grootste deel van deze schenkingen opgenomen worden in het ‘nieuwe archief 075’.⁹

Het archief telt 1262 nummers, opgeborgen in 159 archiefdozen (17,5 lopende meter) en is consulteerbaar mits toestemming van de dienstdoende archivaris. Het oudste stuk dateert uit 1944 (archief uit de bezettingsjaren is uiteraard zo goed als onvindbaar), het jongste wellicht uit 1981 (hoewel de unitaire BSP in 1978 juridisch ophield met bestaan, bleef de partij ononderbroken doorwerken, zodat een aantal dossiers de splitsing overlappen).

- (1) Het reformisme was een stroming binnen het socialisme en het communisme die langs parlementaire weg het bestaande kapitalisme wou sturen, met het oog op de verbetering van de toestand van de arbeiders. De voorstanders van het reformisme stonden daardoor uiteraard lijnrecht tegenover diegenen die meenden dat het kapitalisme enkel door middel van een revolutie kon worden verlaten.
- (2) M. VERMOTE & G. VAN GOETHEM, 1885-1985. *Honderd jaar socialisme. Een terugblik*, Brussel/Gent: SEVI/AMSAB, 1985, p. 206.
- (3) M. VAN HAEGENDOREN & L. VANDENHOVE, Morfologie van de socialistische zuil. In: *De Nieuwe Maand*, Brussel, XXVI(1983)10, p. 640.
- (4) J. BREPOELS e.a., *Eeuwige dilemma's. Honderd jaar socialistische partij*, Leuven: Kritak, 1985, 271 p.
- (5) J. BREPOELS e.a., *Eeuwige dilemma's [...]*, p. 51.
- (6) J. BREPOELS e.a., *Eeuwige dilemma's [...]*, p. 56.
- (7) M. VAN HAEGENDOREN & L. VANDENHOVE, Morfologie [...], p. 682.
- (8) Voor meer achtergrond over conglomerataarchieven zie G. DE COSTER, De ontsluiting van partijarchief: ervaringen met een conglomerataarchief van Antwerpse politieke verenigingen. In: *Bibliotheek- & archiefgids*, Antwerpen, (1998)1, p. 6-15.
- (9) Zo werd het archief Louis Rombaut, in feite archief van de Nationale Erecommissie van de BSP, opgenomen in het ‘nieuwe archief 075’.

Bibliografie

- ABS, R., *Geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in België (B.W.P.-B.S.P.-1885-1960)*, Brussel: IEV, 1976, 68 p. (Dokumentatienota nr. 9/76).
- BREPOELS, J. e.a., *Eeuwige dilemma's. Honderd jaar socialistische partij*, Leuven: Kritak, 1985, 271 p.
- DE COSTER, G., De ontsluiting van partijarchief: ervaringen met een conglomerataarchief van Antwerpse politieke verenigingen. In: *Bibliotheek- & archiefgids*, Antwerpen, (1998)1, p. 6-15.
- VAN HAEGENDOREN, M. & VANDENHOVE, L., Morfologie van de socialistische zuil. In: *De Nieuwe Maand*, Brussel, XXVI(1983)10, p. 640-675.
- VERMOTE, M. & VAN GOETHEM, G., 1885-1985. *Honderd jaar socialisme. Een terugblik*, Brussel/Gent: SEVI/AMSAB, 1985, 253 p.

BRONNEN Het archief van Marianne Dedecker

Rik De Coninck, Amsab-ISG

Marianne Dedecker (°Brussel, 1946) studeerde sociale wetenschappen aan de Université Libre de Bruxelles (ULB) en schreef een thesis over het leercontract (1971). Ze had een ruime interesse voor politieke en sociale problemen zoals sociale economie, sociale zekerheid en migranten. Ze werd lid van grippistische¹ organisaties zoals de jeugdbeweging, de communistische studenten en uiteraard ook de mantelorganisatie Comités d'Action Anti-impérialistes des Jeunes (CAAIJ) die een ruim publiek probeerde te bereiken met internationale thema's zoals Vietnam en Palestina. De Brusselse grippisten werkten ook nauw samen met het Théâtre Populaire de Bruxelles. Na haar studies werkte Dedecker in het onderwijs en zette ze zich in voor andere leraars in de organisatie Infor Profs die informatie gaf aan leraars en conferenties organiseerde over schoolproblemen. Ze had vooral belangstelling voor thema's zoals opleiding van jonge arbeiders, syndicale en feministische problemen, stadsleven en Latijns-Amerika; in de periode 1960-1961 woonde ze één jaar in Venezuela. Samen met Mokrane Arezki was ze een van de oprichters van een wijkcomité in Ukkel, namelijk het Beschermings- en Vernieuwingscomité van de Berg van Sint-Job/Comité de Protection et de Rénovation de la Montagne de Saint-Job. Dat was een comité dat zich in de jaren 1972-1983 verzette te-

gen de doortrekking van de zuidelijke ring rond Brussel, om zo de groene ruimte van de Kauwberg te bewaren. Arezki was leraar Franse taal aan het atheneum van Vorst.

Het archief biedt een boeiende kijk – door de ogen van een groepje militante anti-imperialisten – op de woelige jaren 60 en 70 aan de ULB en in het jongerenmilieu. Ook de briefwisseling van het wijkcomité is zeer interessant. In het archief zitten ook wat documenten van Dedeckers moeder, Anne Fonteyne, een natuurkundige die een studie schreef over de ULB tijdens de bezettingsjaren, onder andere met een getuigenis van Paul Libois, de oom van Anne Fonteyne. In totaal zijn er 10 dozen met 73 beschrijvingen. Het archief is consulteerbaar mits toestemming van de dienstdoende archivaris.

- (1) Een deel van de KPB had in 1963 gebroken met de Moskougazinde leiding en had onder leiding van Jacques Grippa een eigen organisatie opgericht die banden had met het regime in Peking. Deze strekking stond vooral sterk in de Brusselse regio maar verschrompelde snel na een reeks splitsingen en uitsluitingen.